
Ivan GRUJIĆ
Višnja BILIĆ

ZATOČENI,
NESTALI I MASOVNE
GROBNICE:
ŽRTVE I DOKAZI
ZLOČINA

Agresija na Republiku Hrvatsku, koja je započela 1991. godine, planirana je, pripremana i organizirana kako bi se na području bivše Jugoslavije ostvarila ideja o uspostavi „Velike Srbije“, u kojoj je izražena pretenzija za prisvajanjem dijela suverenog teritorija Republike Hrvatske. Za ostvarenje tog planiranog cilja - oduzimanja i trajnog pripajanja dijela teritorija Republike Hrvatske, neposrednoj uporabi vojne sile prethodila je indoktrinacija i mobilizacija Srba u Hrvatskoj, organizirano poticanje i osnaživanje međunacionalnih i međuvjerskih napetosti te zastrašivanje nesrpskog stanovništva, što je bio početak sustavnog etničkog čišćenja tih područja prvenstveno od hrvatskog, ali i drugog nesrpskog stanovništva. Okupaciju dijelova hrvatskog teritorija pratilo je daljnje etničko čišćenje, u svrhu kojega je upotrijebljen niz nezakonitih postupaka, kao što su progoni i prisilna premještanja, zatočenja, prisilni nestanci i ubojstva, oduzimanje, uništavanje i pljačkanje stambenih objekata, objekata hrvatske povijesne i kulturne baštine, gospodarstvene i infrastrukturne osnove, čime su počinjena kaznena djela protiv čovječnosti, prekršeni zakoni i običaji rata, te teško prekršene Ženevske konvencije za zaštitu žrtava rata.

O sustavnosti, masovnosti i rasprostranjenosti agresije na Republiku Hrvatsku najbolje svjedoče sljedeći pokazatelji. Prema podacima Uprave za prognanike, povratnike i izbjeglice (2002.) u agresiji na Republiku Hrvatsku prognano je s privremeno okupiranih područja, više od 220.000 osoba, od kojih 93,3 % čine Hrvati, a njihova je imovina uništena ili oduzeta. Na *Privremenom popisu poginulih* koji je izradila Uprava za zatočene i nestale (2002.)

nalazi se 12.078¹ osoba ubijenih u agresiji na Republiku Hrvatsku, od kojih su najbrojniji Hrvati – 89%. O nastavku ubijanja hrvatskog i drugog nesrpskog stanovništva na prije okupiranim područjima svjedoči podatak o 347 civila ubijenih za trajanja mandata Ujedinjenih naroda, u razdoblju od 1992. do 1995. godine (prema dokumentaciji Medicinskog fakulteta, Centra za razvoj informacijskog sustava za krizna stanja, 2001.).

Krajem 1991. i početkom 1992. godine evidentirano je 18.000 zatočenih i nestalih osoba, od kojih je 7.666 pronađeno i oslobođeno iz zatočeništva; više od 4.000 osoba nasilno je odvedeno iz njihovih domova i potom repatri-rano preko Bosne i Hercegovine na tada slobodni teritorij Republike Hrvatske. Manji broj nestalih osoba pronađen je živ na okupiranim područjima i spojen s obitelji, a 3.605 osoba ubijeno je i pronađeno u 143 masovne grobnice i više od 1.400 pojedinačnih grobnica. U veljači 2008. godine još je uvijek nepoznata sudbina 1.105 osoba (Uprava za zatočene i nestale, 2008a; 2008b; 2008c).

U ovom radu bit će iznijeti podaci o tri skupine izravnih ratnih stradalnika: zatočenicima, žrtvama ekshumiranim iz masovnih i pojedinačnih grobnica, te nestalim osobama, koji dodatno dokazuju prirodu počinjenih ratnih zločina, njihovu planiranost, sustavnost i rasprostranjenost s konačnim ciljem pripajanja dijela suverenog teritorija Republike Hrvatske tadašnjoj SRJ.

IZVOR PODATAKA

Izvor analiziranih podataka su službene evidencije Uprave za zatočene i nestale Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti: *Evidencija osoba koje su bile u neprijateljskom zatočeništvu; Evidencija ekshumiranih, identificiranih i neidentificiranih posmrtnih ostataka te Evidencija nestalih osoba*. Evidencije su ustanovljene radom Uprave za zatočene i nestale.

Evidencija osoba koje su bile u neprijateljskom zatočeništvu ustanovljena je 1991. godine (nakon prvih zarobljavanja) i podaci su se sustavno prikupljali i obrađivali do 1996. godine (kada je obavljena posljednja razmjena zatočenika). Evidencija uključuje 7.666 osoba zarobljenih u agresiji na Republiku Hrvatsku, te razmijenjenih/oslobođenih iz zatočeništva zahvaljujući aktivnosti nadležnih tijela Republike Hrvatske.

1 Privremeni broj poginulih osoba utvrđen je preklapanjem evidencija Ministarstva zdravstva i Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, uključujući podatke o identificiranim osobama ekshumiranim iz masovnih i pojedinačnih grobnica.

Evidencija ekshumiranih, identificiranih i neidentificiranih posmrtnih ostataka uključuje sve posmrtne ostatke osoba stradalih u svezi s oružanim sukobima koje su ekshumirane od 1995. godine (kada su počele ekshumacije posmrtnih ostataka na područjima oslobođenim u vojno-redarstvenim akcijama *Bljesak* i *Oluja*). Trenutačno stanje (veljača 2008.) evidencije jest 3.605 ekshumiranih osoba.

Evidencija nestalih osoba odnosi se na sve osobe za čiju se sudbinu ne zna od 1991. godine, a čiji je nestanak u vezi s agresijom na Republiku Hrvatsku. Evidencija je uspostavljena 1991. godine, a 1994. godine provedena je akcija obnavljanja zahtjeva za traženjem u kojoj su se prikupljeni podaci prilagodili najvišim međunarodno ustanovljenim standardima. Trenutačno stanje (veljača 2008.) evidencije jest 1.105 osoba.

REZULTATI I RASPRAVA

Zatočeni

Savezna Republika Jugoslavija uspostavila je 1991. godine jedinstven sustav logora koji je djelovao na području Srbije i Crne Gore, na okupiranim područjima Republike Hrvatske te u Bosni i Hercegovini. U tom sustavu logora evidentirano je 60 logora, iz kojih je u razdoblju od 1991. do 1996. godine razmijenjeno i oslobođeno 7.666 zatočenika iz Republike Hrvatske. Da se radilo o planiranom i organiziranom, jedinstvenom sustavu logora, dokazuju sljedeće činjenice:

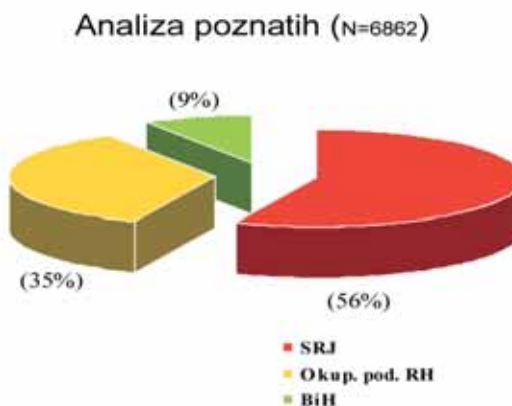
- Istovremeno osnivanje logora: većina logora uspostavljena je u kolovozu 1991. godine, uključujući logore u Bosni i Hercegovini, znatno prije početka oružanih sukoba na području Bosne i Hercegovine (travanj 1992.).
- Odvođenje zatočenika iz Republike Hrvatske u logore na području drugih država - s područja Republike Hrvatske u logore na području Srbije i Crne Gore odvedene su 3.522 osobe, a 598 osoba odvedeno je u logore u Bosni i Hercegovini.
- Premještanja zatočenika iz logora jedne države u logore u drugim državama. Zabilježeni su mnogi slučajevi premještanja zatočenika iz logora u jednoj državi u logore u drugim državama.
- Logore je osnivala i njima upravljala JNA, kojoj su se na ranije okupiranim područjima Republike Hrvatske, pridružile paravojne formacije.

Ivan Grujić
Višnja Bilić

**Zatočeni, nestali i
masovne grobnice:
žrtve i dokazi
zločina**

Ishodište i odgovornost za agresiju potkrepljuje također prikaz razmještaja zatočenika s područja Republike Hrvatske u logore u tadašnjoj SRJ, na ranije okupiranim područjima Republike Hrvatske i u BiH (slika 1). Naime, više od polovice zatočenika, njih 56%, bilo je u logorima na području tadašnje Savezne Republike Jugoslavije, 35% zatočenika razmijenjeno je iz logora na ranije okupiranim područjima Republike Hrvatske, a preostalih 9% iz logora u Bosni i Hercegovini.

Savezna Republika Jugoslavija	3871
- Srbija	3522
- Crna Gora	349
Okupirana područja Republike Hrvatske	2393
Bosna i Hercegovina	598
Nepoznato	804
UKUPNO	7666

Slika 1.

Razmještaj zatočenika s područja Republike Hrvatske u logore u tadašnjoj SRJ, na ranije okupiranim područjima Republike Hrvatske i u BiH

Uloga jedinstvenoga sustava logora bilo je etničko čišćenje, što pokazuje slijed događaja na područjima izloženim najžešćoj agresiji, a čiji obrazac najbolje ilustrira primjer Vukovara. Naime, nakon okupacije Vukovara, osim pripadnika oružanih snaga, zarobljeno je više tisuća civila, žena, djece, osoba starije životne dobi, ranjenika, kako hrvatske nacionalnosti, tako i drugih nacionalnih skupina koje su živjele na području Vukovara. U „tranzitnim“ logorima osnovanim u Vukovaru i okolici (Velepromet, Borovo Commerce, Ovčara, Negoslavci) provedeno je prvo „razvrstavanje“ zatočenika. Pri tome je više stotina zatočenika ubijeno i pronađeno u masovnim grobnicama na Ovčari, u Dalju, Negoslavcima, dok se dio njih još uvijek vodi kao nestali. Više od 4.000 osoba nasilno je odvedeno u „prihvatne centre“ u Srbiji, odakle su preko Bosne i Hercegovine protjerani na tada slobodni teritorij Republike Hrvatske. Daljnjih najmanje 2.645 osoba premješteno je u logore na području Srbije.

Da je osnovna svrha logora bilo etničko čišćenje, dodatno potvrđuje to što su u logore osnovane u vezi s agresijom na Republiku Hrvatsku gotovo podjednako odvođeni hrvatski branitelji i civili što je suprotno me-

đunarodnom humanitarnom pravu, posebno odredbama Ženevskih konvencija za zaštitu žrtava rata iz 1949. godine i Dopunskih protokola iz 1977. godine (Bakotić, 1997.), koje kao ratne zarobljenike tretiraju zarobljene pripadnike oružanih snaga. Naime, udio civila među zatočenicima bio je 46%. Među zatočenicima su bile i 932 žene (12% ukupnoga broja zatočenika). Prema dobi, u zatočeništvu je bilo čak 219 maloljetnih osoba, a 7% bilo je starijih od 60 godina. Osim navedenih, u zatočeništvu su se nalazile i druge kategorije osoba posebno zaštićenih međunarodnim humanitarnim pravom – ranjenici, kronično i mentalno bolesne osobe, vjersko i medicinsko osoblje, novinari. Končno, dokaz etničkog čišćenja svakako je i nacionalni sastav zatočenika. Naime, u zatočeništvu su bili pripadnici 24 nacionalne skupine, od kojih su najbrojniji bili Hrvati - 87%.

Iako za sada nema cjelovite studije o trajnim posljedicama zatočeništva, anketna ispitivanja (Milas i Šakić, 2004.) govore o okrutnim tjelesnim zlostavljanjima, seksualnim zlostavljanjima, verbalnim i javnim ponižavanjima i zastrašivanjima, uskraćivanju medicinske pomoći, uskraćivanju za život nužnih namirnica, skrivanju zatočenika od javnosti i ubojstvima. U kontekstu postupanja prema zatočenicima bitno je istaknuti kako je samo 31% zatočenika (ili 2.421) bio registriran pri Međunarodnom odboru Crvenoga križa, što je daljnje kršenje odredaba Ženevskih

Slika 2.
 Logori u Srbiji (11) i na ranije okupiranim područjima Republike Hrvatske (9) u kojima su bili zatočeni iz Vukovara (2.796)

Ivan Grujić
Višnja Bilić

**Zatočeni, nestali i
masovne grobnice:
žrtve i dokazi
zločina**

konvencija za zaštitu žrtava rata i njihovih Dopunskih protokola. Skrivanjem zatočenika uskraćeno im je pravo na sigurnost i pravnu osobnost, a njihovim obiteljima proizročena je daljnja nesigurnost, to više što je zatočeništvo u većini slučajeva (više od 50 %) trajalo između 30 dana i jedne godine.

Zbog zlostavljanja i uskraćivanja medicinske pomoći u logorima u Srbiji smrtno je stradao za sada neutvrđen broj zatočenika. Posljednjih nekoliko godina, osobito nakon početka procesa ekshumacija neidentificiranih posmrtnih ostataka pokopanih na području Srbije, uz posmrtnu ostatke pronađene u rijekama te ostatke osoba umrlih u medicinskim ustanovama i ustanovama socijalne skrbi, pronađeni su također posmrtni ostaci osoba za koje je nedvojbeno da su bile u logorima u Saveznoj Republici Jugoslaviji (slika 3).

Slika 3.

Mjesta u Srbiji gdje su do sada pronađeni posmrtni ostaci žrtava iz Vukovara (46)

Međutim, sustavno rješavanje pitanja osoba koje su ubijene u logorima u Srbiji još se ne nazire, prvenstveno zbog povezanosti s dokazivanjem počinjenih ratnih zločina.

Krajnji stupanj okrutnog postupanja i postupanja protiv čovječnosti i međunarodnog prava bile su egzekucije ratnih zarobljenika i zarobljenih civila, od Ovčare preko Dalja, do Erduta, Borova i Negoslavaca.

Žrtve ekshumirane iz masovnih grobnica

Prema službenim evidencijama Uprave za zatočene i nestale, do veljače 2008. godine ekshumirani su iz 143 masovne grobnice i više od 1.400 pojedinačnih grobnica posmrtni ostaci 3.605 osoba, od kojih je identificirano njih 86% (odnosno, 3.083) (slika 4).

Slika 4.
Broj ekshumiranih i identificiranih osoba prema županijama

ŽUPANIJA	ekshumirani	identificirani
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	1.982	1.717
SISAČKO-MOSLAVAČKA	665	532
ZADARSKA	177	168
OSJEČKO-BARANJSKA	202	173
KARLOVAČKA	188	187
ŠIBENSKO-KNINSKA	123	118
POŽEŠKO-SLAVONSKA	86	59
LIČKO-SENJSKA	126	99
BRODSKO-POSAVSKA	35	11
BJELOVARSKO-BILOGORSKA	12	12
SPLITSKO-DALMATINSKA	6	5
DUBROVAČKO-NERETVANSKA	2	1
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	1	1
UKUPNO	3.605	3.083

Takva rasprostranjenost i brojnost žrtava dodatno dokazuje kako ratni zločini ne počinju na samome mjestu zločina, niti se mogu objasniti samo trenutačnom situacijom na ratištu. Počinjenju ratnih zločina u agresiji na Republiku Hrvatsku prethodilo je relativno dugo, planirano stvaranje političkih, kulturalnih, socijalnih i dakako vojnih uvjeta koji su ohrabivali, opravdavali i konačno omogućili nasilje koje je uslijedilo s ciljem etničkog čišćenja, progona i istrjebljenja hrvatskog i drugog nesrpskog stanovništva.

Sociodemografska obilježja identificiranih osoba daljnji su dokaz sustavnog etničkog čišćenja, u svrhu kojega su počinjena najteža kaznena djela protiv čovječnosti. Naime, od 3.083 identificirane žrtve 1.873 su civili, odnosno njih 61%, a 28% ukupnog broja identificiranih žrtava čine žene. S obzirom na dob, identificirano je 36 maloljetnih osoba, a čak 39% identificiranih osoba imalo je više od 60 godina. Već iznijeti podaci pokazuju da su žrtve pronađene u masovnim grobnicama dio planiranog i organiziranog zločina, a ne posljedica ratnih operacija.

Konačno, dokaz etničkog čišćenja svakako je nacionalni sastav identificiranih. Naime, od ukupnoga broja

Ivan Grujić
Višnja Bilić

**Zatočeni, nestali i
masovne grobnice:
žrtve i dokazi
zločina**

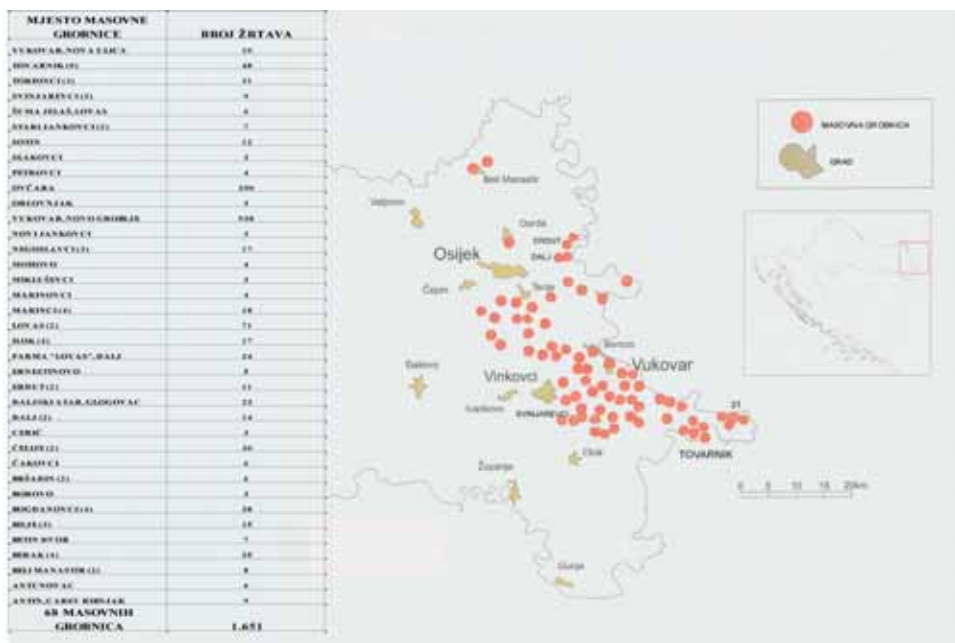
identificiranih osoba, 87% žrtava (njih 2.652) čine Hrvati. Kada se govori o nacionalnoj pripadnosti identificiranih žrtava, potrebno je istaknuti da je u pojedinim mjestima u hrvatskom Podunavlju mučkim ubojstvima Hrvata koji su ostali živjeti u svojim domovima prethodilo njihovo obilježavanje (slika 5).

Slika 5.
Bijele vrpce na nad-
lacticama, nađene na
žrtvama u masovnim
grobnicama u Lovasu i
Tovarniku

Prve masovne grobnice nastale su već krajem kolovoza odnosno početkom rujna 1991. godine, upravo na području hrvatskoga Podunavlja, a zatim i u drugim područjima izloženim agresiji: Banovini, zapadnoj Slavoniji, Lici. Kako pokazuje slika 4, masovne grobnice pronađene su na svim ranije okupiranim područjima Republike Hrvatske. Najveće masovne grobnice, i ujedno najviše masovnih grobnica, otkriveno je upravo na području hrvatskoga Podunavlja (slika 6).

Ukupno, na ranije okupiranim dijelovima Osječko-baranjske i Vukovarsko-srijemske županije otkriveno je do veljače 2008. godine 68 masovnih grobnica, u kojima su pronađeni posmrtni ostaci 1.651 osobe. Kada se pribroje pronađene pojedinačne grobnice, ukupan broj žrtava ekshumiranih u hrvatskom Podunavlju iznosi 2.184.

Slika 6.

Mjesta ekshumiranih masovnih grobnica na području hrvatskoga Podunavlja s brojem masovnih grobnica i brojem pronađenih žrtava

Budući da su masovne grobnice dokaz počinjenih ratnih zločina, JNA je radi prikrivanja zločina i onemogućivanja kaznenog progona počinitelja organizirala ekshumaciju dijela masovnih grobnica i premještanje posmrtnih ostataka na druge lokacije, u „sekundarne“ grobnice. Osim što je pronalazak tih grobnica otežan pa i upitan, one znatno otežavaju obradu i kasniju identifikaciju posmrtnih ostataka. Premještanja masovnih grobnica počela su još 1991. godine, a nastavljena su i za vrijeme mandata Ujedinjenih naroda. Prema nalazima terenskih istraživanja, premještene su žrtve iz masovnih grobnica u Vukovaru, Petrovcima, Berku, Tordincima, Antinu. Primjerice žrtve iz Tordinaca pronađene su u travnju 2004. godine u dvije „sekundarne“ grobnice (slika 7).

Slika 7.

Ekshumacija „sekundarne“ grobnice sa žrtvama iz Tordinaca (2004.), gdje je pronađeno 26 žrtava, a za ostalim se žrtvama još traga

Ivan Grujić
Višnja Bilić

**Zatočeni, nestali i
masovne grobnice:
žrtve i dokazi
zločina**

Što se samog Vukovara tiče, što je osobito aktualizirano nakon presuda Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju Mrkšiću, Šljivančaninu i Radiću, potrebno je iznijeti sljedeće činjenice: Žrtve iz Vukovara pronađene su u 14 do sada ekshumiranih masovnih grobnica na području hrvatskoga Podunavlja (slika 8). Većina tih grobnica nastala je nakon okupacije Vukovara, u vrijeme kada je nastala i masovna grobnica na Ovčari.

MJESTO MASOVNE GROBNICE	BROJ EKSHUMIRANIH	IDENTIFICIRANE ŽRTVE IZ VUKOVARA
OVČARA	200	193
PETROVCI	4	1
MARINCI	4	2
BRŠADIN	3	3
NOVO GROBLJE VUKOVAR	938	807
NEGOSLAVCI	3	3
BERAK, ŠARVIZ DOLA	13	6
BLOK. LOK. 1	5	1
BLOK. LOK. 3	3	1
VUKOVAR, NOVA ULICA	10	9
BRŠADIN	3	2
NEGOSLAVCI, MOČVARA	11	2
DALJ	11	7
DALJ, FARMA "LOVAS"	24	20
UKUPNO	1.232	1.057

Slika 8.
Mjesta masovnih grobnica u kojima su pronađene žrtve iz Vukovara, s podacima o ukupnom broju ekshumiranih žrtava i broju identificiranih žrtava iz Vukovara – njih 1.057

Specifična je grobnica na Novom groblju u Vukovaru, nastala „humanom asanacijom terena“, u koju su bili pokopani posmrtni ostaci 938 osoba (od kojih je 807 identificirano). Analizom dokumentacije o posmrtnim ostacima ekshumiranim na Novom groblju u Vukovaru, utvrđeno je kako ekshumirani posmrtni ostaci pripadaju žrtvama koje je JNA ekshumirala iz „primarnih“ grobnica na Veleprometu (19), Trpinjskoj cesti (11), Petrovačkom ataru (36), Gelesovoj Doli (28), te ih premjestila na Novo groblje u Vukovaru kako bi prikrla počinjene ratne zločine. Kada se uzmu u obzir te činjenice, popis masovnih grobnica sa žrtvama iz Vukovara znatno je veći.

Navedeni podaci nesumnjivo potvrđuju da zločin počinjen na Ovčari, koji po svojoj zastrašujućoj prirodi i okrutnosti zauzima posebno mjesto ne samo među ratnim zločinima počinjenim tijekom Domovinskoga rata nego i među zločinima počinjenim u „suvremenom“ svijetu općenito, nije bio pojedinačan incident nego dio sustavnog i masovnog napada na hrvatsko i drugo nesrpsko stanovništvo Vukovara, Podunavlja i Republike Hrvatske u cjelini.

Iako je, kako je istaknuto u uvodnom dijelu ovog rada, većina slučajeva zatočenih i nestalih osoba riješena, prema službenim evidencijama Uprave za zatočene i nestale još uvijek je otvoreno 2.016 zahtjeva za traženje osoba s područja Republike Hrvatske, od kojih je 1.105 osoba nestalo 1991. i 1992. godine u agresiji na Republiku Hrvatsku. Među osobama nestalim 1991. i 1992. godine, najviše ih je nestalo upravo na području Vukovarsko-srijemske županije – 44% (slika 9).

Slika 9.
Nestale osobe u agresiji
na Republiku Hrvatsku,
po županijama,
u BiH i Srbiji

Sociodemografska obilježja nestalih osoba, kao i ranije prikazani podaci o zatočenicima i identificiranim žrtvama, potvrđuju da je osnovna svrha agresije na Republiku Hrvatsku bilo etničko čišćenje. Naime, od 1.105 osoba nestalih u agresiji na Republiku Hrvatsku civila je 586, odnosno 53%. Od ukupnog broja nestalih 20% čine žene. S obzirom na dob, nestalima se vodi još 12 djece, a 27% nestalih u trenutku nestanka bilo je starije od 60 godina. Konačno, dokaz etničkog čišćenja svakako je nacionalni sastav nestalih, među kojima su najbrojniji Hrvati – njih 87%.

Smanjenje broja traženih osoba, odnosno utvrđivanje njihove sudbine proteklih godina, rezultat je procesa razmjene zatočenika, preuzimanja posmrtnih ostataka, te posebice u posljednje vrijeme ekshumacija i identifikacija posmrtnih ostataka iz masovnih grobnica nastalih tijekom agresije na Republike Hrvatsku. Kako je ranije istaknuto,

u odnosu na zatočenike, a posebno žrtve pronađene u masovnim grobnicama, grubo su prekršene Ženevske konvencije za zaštitu žrtava rata i počinjena brojna kaznena djela protiv čovječnosti. Upravo radi prikrivanja tih kaznenih djela i sprječavanja kaznenog progona počinitelja brojne su masovne grobnice, sustavno i organizirano, premještane na još neutvrđena mjesta, a dio je uništen. Tim je postupcima znatno otežan pronalazak i konačno rješavanje slučajeva nestalih osoba. Naime, budući da ni međunarodno pravo niti nacionalna zakonodavstva nestanke ne tretiraju kao kaznena djela, za njih nije predviđen kazneni progon ni odgovornost počinitelja.

Međutim, 2006. godine Opća skupština UN-a prihvatila je na 61. zasjedanju Međunarodnu konvenciju o zaštiti svih osoba od prisilnih nestanaka (*International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance 2006*) prema kojoj je svaki čin prisilnog nestanka kazneno djelo, a prošireno ili sustavno provođenje prisilnih nestanaka, kazneno djelo zločina protiv čovječnosti (<http://untreaty.un.org/ENGLISH/bible/englishinternetbible/partI/chapterIV/treaty29.asp>).

Svojom potporom usvajanju Konvencije pri Ujedinjenima narodima, a potom i potpisivanjem Konvencije u veljači 2007. godine, Republika Hrvatska želi pridonijeti daljnjem suzbijanju te pojave u svim okolnostima i u svjetskim razmjerima.

ZAKLJUČAK

Temeljni cilj velikosrpske agresije na Republiku Hrvatsku bilo je oduzimanje i trajno pripajanje dijela teritorija Republike Hrvatske tadašnjoj Saveznoj Republici Jugoslaviji, te je u tu svrhu planirano i provedeno sustavno etničko čišćenje. Socio-demografska obilježja zatočenih, nestalih i identificiranih žrtava iz masovnih i pojedinačnih grobnica upravo dokazuju namjeru etničkog čišćenja. Tako civili čine 46% zatočenika, 53% nestalih osoba, te 61% identificiranih žrtava ekshumiranih iz masovnih i pojedinačnih grobnica. Usto, 267 izravnih stradalnika iz kategorija zatočenika, nestalih i identificiranih žrtava čine maloljetne osobe, dok je osoba starijih od 60 godina među zatočenicima 7%, među nestalim osobama 27%, te među identificiranim žrtvama 39%.

Iznijeti podaci, među ostalim, pokazuju razmjere stradanja onih skupina žrtava koje su posebno zaštićene međunarodnim humanitarnim pravom, što predstavlja kaznena djela protiv čovječnosti. Konačni dokaz etničkog čišćenja jest nacionalni sastav prikazanih skupina stradalnika: 87%

zatočenika, 87% nestalih osoba te 88% identificiranih žrtava iz masovnih i pojedinačnih grobnica čine Hrvati.

LITERATURA I IZVORI

BAKOTIĆ, B. (1997.), *Ženevske konvencije za zaštitu žrtava rata s dopunskim protokolima*, 2. izd. (priredio B. Bakotić), Zagreb, Narodne novine.

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/505/05/PDF/N0650505.pdf> (od 20. veljače 2007.).

Medicinski fakultet u Zagrebu, Dokumentacija Centra za razvoj informacijskog sustava za krizna stanja 2001., Zagreb.

MILAS, G., ŠAKIĆ, V. (2004.), O čemu svjedoče zatočenici srbijanskih logora? *Vukovar '91: međunarodni odjeci i značaj*, (ur. J. Jurčević, D. Živić i B. Esih), Zagreb, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.

Opća skupština UN-A (2006.), *International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance*, GA Res. 61/177, UN GAOR, 61st Sess., 82d plen. mtg, Annex, Agenda Item 62, UN Doc. A/RES/61/177 (2006), dostupno na Official Document System of the United Nations

Uprava za prognanike, povratnike i izbjeglice (2002.), Baza podataka, Zagreb, Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodo-privrednog gospodarstva.

Uprava za zatočene i nestale (2002.), *Privremeni popis poginulih* - veljača 2002. godine, Zagreb, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

Uprava za zatočene i nestale (2008a), *Evidencija osoba koje su bile u neprijateljskom zatočeništvu*, Zagreb, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

Uprava za zatočene i nestale (2008b), *Evidencija ekshumiranih, identificiranih i neidentificiranih posmrtnih ostataka*, Zagreb, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

Uprava za zatočene i nestale (2008c), *Evidencija nestalih osoba* – veljača 2008 – godine, Zagreb, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.